

SANLÍ BILIMLENDIRIW TEXNOLOGİYALARINIŇ OQÍWSHÍ LEKSİKASINA TÁSIRI

Karamatdinova Gawhar Tayirovna
Ajiniyaz atındağı NMPI tayanish doktoranti

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17704416>

Annotaciya: *Bul maqalada sanli bilimlendiriw texnologiyalariniŇ oqıwshılardıń sózlik baylıgın arttırıwdağı ornı, leksikalıq kompetenciyanı rawajlandırıwda jasalma intellekt, multimedia hám interaktiv platformalardı qollanıw nátiyjesi tallanadı. Sonday-aq, oqıwshılardıń óz betinshe sóz úyreniw, sózlik baylıgın asırıw hám kommunikativlik qábiletin rawajlandırıwdağı sanli qurallardıń imkaniyatları sáwlelendiriledi.*

Tayanish sózler: *Sanli bilimlendiriw, leksikalıq rawajlanıw, jasalma intellekt, interaktiv texnologiyalar, sóz baylığı, multimedia, onlayn bilimlendiriw.*

Аннотация: *В данной статье анализируется роль цифровых образовательных технологий в повышении словарного запаса учащихся, а также результаты использования искусственного интеллекта, мультимедийных и интерактивных платформ в развитии лексической компетенции. Также отражаются возможности цифровых инструментов в самостоятельном изучении слов, повышении словарного запаса и развитии коммуникативных способностей учащихся.*

Ключевые слова: *цифровое образование, лексическое развитие, искусственный интеллект, интерактивные технологии, словарный запас, мультимедиа, онлайн-образование.*

Annotation: *This article analyzes the role of digital educational technologies in increasing students' vocabulary and the effectiveness of using artificial intelligence, multimedia, and interactive platforms in developing lexical competence. Furthermore, the possibilities of digital tools for students' independent vocabulary acquisition, vocabulary enrichment, and the development of their communication skills are highlighted.*

Keywords: *Digital education, lexical development, artificial intelligence, interactive technologies, vocabulary, multimedia, online education.*

Búgingi kúnde bilimlendiriw sistemasında sanli texnologiyalardı qollanıw, oqıw procesin nátiyjeli shólkemlestiriwdiŇ áhmiyetli faktorına aylandı. Oqıwshılardıń til baylıgın arttırıw, olardıń sózlik qorın keŇeytiw hám sózlerdi durıs qollanıw qábiletin rawajlandırıwda sanli bilimlendiriw texnologiyaları úlken áhmiyetke iye.

Zamanagóy sanli ortalıqta oqıwshı tek gána muğallım menen emes, al jasalma intellekt tiykarındağı interaktiv baǵdarlamalar, onlayn platformalar hám multimedia quralları menen de belsene baylanista boladı. Bul bolsa oqıwshınıń leksikasınıń artıwına xızmet etedi.

Sońǵı jılları ChatGPT, Grammarly, DeepL, Replika, Claude sıyaqlı jasalma intellekt tiykarında isleytuǵın qurallardıń oqıw procesine kirip keliwi, olardı oqıtıwda, bahalawda hám individual bilim alıwdı shólkemlestiriwde nátiyjeli qollanıw imkaniyatları bargan sayın artıp barmaqta. Bul qurallar járdeminde oqıwshılarda erkin pikirlew, tez maǵlıwmat

tabıw, jazba hám awızeki sóylewdi jetilistiriw, grammatika hám awdarma kónlikpelerin rawajlandırıw múmkin. Solay bolsa da, bul texnologiyalardan nátiyjeli paydalanıw ushın qánigelerden jasalma intellekt kompetenciya qalıplesken bolıwı zárúr. Bul kompetenciya tek texnikalıq kónlikpeler menen emes, al metodikalıq pikirlew, ádep-ikramlılıq qatnas, sın kózqarastan pikirlew hám zamanagóy bilim beriw quralların tańlap qollanıw kónlikpesi menen tıǵız baylanıslı.

Bilim beriwdegi informaciya-kommunikaciya texnologiyaları tiykarında jaratılǵan elektron bilim beriw resursların rawajlandırıw tendenciyların esapqa alıp, B.E. Starichenko tómendegilerdi atap ótedi: «Informaciya-kommunikaciya texnologiyaları bilimlendiriwiniń mazmunı, oqıw procesinde paydalanıw múmkin bolǵan zamanagóy informaciya texnologiyalarınń jaǵdayı hám olardıń rawajlanıw perspektivaların túsiniwden kelip shıǵıp anıqlanıwı kerek» [5]. Búgingi kúnde oqıw barısında keń qollanıw atırǵan zamanagóy bilim beriw texnologiyaları (Web 3.0, virtual bilimlendiriw ortalıqları, onlayn oqıw kursları hám basqalar) menen bir qatarda mobil qurılmalarlar da informaciya-kommunikaciya texnologiyaların rawajlandırıwdıń zamanagóy bagdarlarınan biri esaplanadı. Olardıń abzallıqları tómendegishe kórinedi [6]:

- tarmaqta jaylastırılǵan hám onda saqlanıw atırǵan bilim beriw resurslarınan paydalanıp oqıw sabaqların (lekciya, ámeliy hám laboratoriya sabaqları, sonıń ishinde, óz betinshe bilim alıw) shólkemlestiriwde arnawlı kompyuterler menen úskenelengen klasslar talap etilmeydi;

- paydalanıwshı bul texnologiyalardan óz imkaniyatlarına qarap, qálegen jerde hám qálegen waqıtta paydalanıwı múmkin;

- óz betinshe bilim alıwdı kompyuter arqalı shólkemlestiriwge zárúrlük qalmaydı, onı Wi-Fi yamasa internet bar bolǵan qálegen jerde ámelge asırıw múmkin;

- kerekli maǵluwmatlardı tez tabıw imkaniyatı bar;

- oqıwshılarda oqıw pánine hám ondaǵı materiallarǵa bolǵan motivaciyanıń artıwı.

Usı kózqarastan qaraǵanda, oqıw sabaqlarında mobil texnologiyalardan paydalanıwdı rawajlandırıw keleshegi bilimlendiriw sistemasın beyimlesiwsheńlik principine tiykarlanǵan, individuallastırılǵan bilimlendiriwge baǵdarlanǵan halda jetilistiriw zárúrligin júzege keltirmekte. Biraq, sonıń menen birge tómendegishe sınılı pikir bildirilip kelinmekte. Ulıwma bilim beriw mekteplerinde oqıw procesinde mobil telefonlar hám usıǵan uqsas basqa qurılmalardan paydalanıwdı qadaǵan etedi. Bunı pútkilley durıs dep bahalaw orınsız, sebebi mobil oqıtıw metodları bilim alıwshılardıń sóz baylıqlarınıń keńeyiwine, tekstli, dawıslı hám video kórinisindegi xabarlar arqalı pikir alıswı, oqıtıwshı tárepinen shólkemlestiriletuǵın mobil sorawnamalarda qatnasıw, sonday-aq, auditoriyadaǵı óz-ara baylanıstı rawajlandırıw imkaniyatın beredi. Bul bolsa,

óz gezeginde, bilim alıwshılar arasındaǵı tartınshaqlıqtı, pikir bildiriwden ózin shetke alıwdı azaytıwǵa járdem beredi hám úyrenilip atırǵan pánlerge bolǵan qızıǵıwshılıqtı arttıradı.

Oqıwshı leksikasınıń rawajlanıwı - bul onıń sózlerdi biliw, túsiniw hám olardı durıs kontekstte qollanıw qábileti bolıp tabıladı. Sanlı texnologiyalar bul procesti tómenдеgi jollar menen kúsheytedi:

Wordwall, Learningapps platformasında «Sinonimlerdi tabıń» yamasa «Sózlerdi juplastırıw» sıyaqlı shınıǵıwlar oqıwshılardıń sózlik baylıǵın jedellestiredi.

Quizlet arqalı oqıwshılar óziniń jeke sózlik kartotekasını jaratıp, óz betinshe sózler yadlaydı.

ChatGPT járdeminde oqıwshı jańa sózlerden ibarat gápler dúzedi, sinonimler hám antonimlerdi ámeliy qollanıwdı úyrenedi.

YouTube bilimlendiriw kanalları yamasa podkastlar arqalı oqıwshı aytılwı hám kontekstti esitip úyrenedi.

Máselen: «Sinonim» teması ótilgende learningapps. programmasında tayarlanǵan «mozayka» metodında tayarlanǵan shınıǵıwdı orınlatıw arqalı oqıwshılarda sinonimlerdiń variantların tabıw arqalı sózlik baylıǵı keńeyedi.

<https://learningapps.org/display?v=ppdp34tya25> usı berilgen QR kodın skaner etiw arqalı yamasa silteme menen kiredi. Nátiyjede tómenдеgishe tapsırma úlğisi payda boladı.

Bunnan basqa multemedia qurallarınan súwretli tapsırmalar, testler, sóz oymalarınan paydalanıp tapsırmalar orınlatıw oqıwshıardıń sabaqqa qızıǵıwshılıǵın hámde sózlerdi eslep qalıw kónlipeleri qalıpleseıdi.

Sanlı bilimlendiriw texnologiyaları oqıwshılardıń leksikalıq rawajlanıwında áhmiyetli orın tutadı. Olar oqıwshını sóz baylıgın arttırıw, óz betinshe islew, sóylesiwde jańa sózlerden belsene paydalanıw hám óz pikirini anıq bayanlawǵa úyretedi.

Zamanagóy bilim beriwde sanlı resurslardan maqsetli paydalanıw oqıtıwshıǵa oqıwshı ushın motivaciyalıq, interaktiv hám nátiyjeli til úyreniw ortalıgın jaratıw imkaniyatın beredi.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. Allaniyazova. SH, J.Táńirbergenov. Qaraqalpaq tilin oqıtıwda innovaciyalıq texnologiyalar (oqıw qollanba) Nókis. «Bilim» 2015.
2. Berdimuratov.E. Házirgi qaraqalpaq tili.Leksikalogiya. Nókis. “Bilim.” 1994.
3. Piriniyazova A., Shınnazarova S. Házirgi ádebiy til(leksikologiya)di oqıtıwda innovaciyalıq usıllar. Toshkent: Tafakkur qanoti, 2020.
4. Mirziyoyev.SH.M. «Raqamli O‘zbekiston – 2030» strategik dasturi. – O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi
5. PQ–4884-sonli qarori.
6. Qálenderov.M.Qaraqalpaq tili sinonimleriniń qısqasha sózligi. Nókis. «Qaraqalpaqstan».1990.
7. Starichenko B. E. Pedagogning professional standarti va AKT kompetensiyalari. Rossiyada pedagogik ta’lim. 2015.